

BIROKRACIJA, Ludwig von Mises, 2005, Institut za javne financije, Zagreb, 150 str.

Prikaz*

Hrvatska je u procesu odabira svog puta budućega socijalno-ekonomskog razvoja. Odabir koji zemlja učini danas imat će nepovratne posljedice sutra. Stoga je za stanovnike Hrvatske bitno da shvate razlike među institucionalnim uređenjima za koja se mogu odlučiti. Knjiga *Birokracija* Ludwiga von Misesa donosi čvrste argumente u korist odabira institucija utemeljenih na vladavini zakona i ograničene državne vlasti. Na nesreću, vladavina zakona nije *besplatan ručak* nego je treba platiti, odnosno to nije institucionalna alternativa za koju se narod jednostavno može odlučiti.

Umjesto da dajem prikaz *Birokracije*, navest ću nekoliko razloga koji stvaraju teškoće pri primjeni Misesovih ideja u većini tranzicijskih zemalja, uključujući i Hrvatsku. Prvi je razlog *duga ruka prošlosti*. Kako je jedan oblik neizabranoga institucionalnog sustava zamjenjivao drugi (najprije u srednjem vijeku, pa u 1918. i 1941. te, konačno, u 1945. godini), bilo je zanemarivano pravo hrvatskog naroda da izabere željeni institucionalni oblik. Tako je najvažnija posljedica duge povijesti samovoljne vladavine i razmjerno izdašne socijalne države i politike u Hrvatskoj kultura ovisnosti o državi. S druge strane, vladavina zakona i ograničene državne vlasti znači nepostojanje diskrecijske moći u dijelu vladajuće elite, pa se država shvaća kao predator kojega je moguće ukrotiti samo vladavinom zakona. Prijelaz na vladavinu zakona očito zahtijeva da vladajuća elita bude *i* voljna *i* sposobna narodu pružiti mogućnost učenja novog načina života u društvu slobodnih i odgovornih pojedinaca.

Drugi razlog otežanog provođenja Misesovih ideje u većini postsocijalističkih zemalja, uključujući i Hrvatsku, jest vladajuća elita. Dok je stari sustav prohujao s vihorom, stara je vladajuća elita uspjela zadržati moć. Riječ je o skupini ljudi čije su komparativne prednosti u politici naklonjenoj državnoj regulaciji, intervenciji *odozgo* i preraspodjeli dohotka. Čak i oni koji su dosljedni u provođenju reformi slobodnog tržišta odrasli su u kulturi kolektivizma i izdašne države. To znači da se oni, kad god nastanu ozbiljni problemi, intuitivno okreću državi da ih riješi. S obzirom na komparativne prednosti državnog intervencionizma, stara birokracija sklonija je njemačkome modelu socijalno-tržišnoga go-

* Primljeno (*Received*): 14.6.2005.

Prihvaćeno (*Accepted*): 15.9.2005.

spodarstva koji se temelji na državnom upravljanju nego anglo-saksonskom modelu koji, u skladu s Misesovim stavovima, daje prednost zaštiti osobnih prava pred vladavinom većine, stabilnim i kredibilnim vlasničkim pravima, slobodnom trgovinom, samostalnim sudstvom te načelima individualnog ponašanja utemeljenog na interesu, odgovornosti i odlučnosti pojedinca. Štoviše, članovi starih vladajućih elita u većini postsocijalističkih država (najvažniji su izuzeci estonski premijer Mart Laar i češki bivši premijer a sadašnji predsjednik Václav Klaus) naklonjeniji su stagnirajućim socijalnim državama stare Europe nego preuzimanju rizika provođenja socijalnih i ekonomskih reformi koje vode razvoju društva utemeljenog na slobodnim i odgovornim pojedincima.

Na primjer, Grzegorz Kolodko¹, nekadašnji stručnjak za državno planiranje koji je postao "ekspert za tranziciju", piše: "Ako postoji izbor između spontanog razvoja tih [slobodnotržišnih] institucionalnih sustava i mogućnosti da njime upravlja državna vlast, tada je druga mogućnost za postsocijalističke zemlje bolja... čak iako je mala državna vlast pokatkad bolja od velike, ona se često ne može smanjiti bez stvaranja ekonomskih poteškoća i narušavanja životnog standarda." Prvi dio Kolodkova citata socijalni je inženjering najgore vrste. Drugi dio istog citata pokazuje nesposobnost bivših socijalističkih planera da shvate činjenicu kako je prevelika država proteklih desetljeća bila odgovorna za sve probleme na koje nailaze zemlje srednje i istočne Europe, uključujući i Hrvatsku danas.

Nužno je usporediti Kolodkovo viđenje uloge državne vlasti u gospodarstvu s onim Georgea Stiglera, dobitnika Nobelove nagrade za ekonomiju i utemeljitelja tzv. čikaške škole. Stigler piše: "Država je mogući izvor ili opasnost za svaku gospodarsku granu u društvu. Svojom moći zabranjivanja ili poticanja, davanja ili uzimanja novca država može pomagati i stvarno selektivno pomaže ili šteti velikom broju gospodarskih subjekata."² Citat Georgea Stiglera podržava Misesovu analizu posljedica moći birokracije.

Činjenica da su troškovi ostvarivanja Misesovih ideja visoki ne treba zasjeniti važnost ove knjige. *Birokracija* donosi informacije o mogućem drugom putu institucionalnih reformi u Hrvatskoj. Središnja je tema knjige snažna, lako razumljiva i empirijski potvrđena. Knjiga ne govori samo o tome kako i zašto birokracija ne uništava samo ekonomske slobode, snižava životni standard te stvara duhovnu pustoš nego i ekonomsko uništavanje i gubitke. Mises također pokazuje kako i zašto pravila igre u društvu slobodnih i odgovornih pojedinaca nagrađuju djelovanje, potiču preuzimanje rizika, poboljšavaju osobna prava i štite pojedince od preraspodjele bogatstva.

Hrvatska se upravo nalazi u odabiru svoga budućeg socijalno-ekonomskog razvoja. Njezini stanovnici trebaju odlučiti o putu kojim žele da ide njihova zemlja. Misesova bi im knjiga trebala pomoći da razumiju posljedice svoga odabira.

Svetozar (Steve) Pejovich

S engleskog preveo Predrag Bejaković

¹ Kolodko, G. "Post-Communist Transformation and Post-Washington Consensus: The Lessons for Policy Reforms", u *Transition: The First Decade* (ur. Mario Blejer i Marko Skreb), MIT Press, 2002, str. 76).

² Stigler, G., 1971. "The Theory of Government Regulation", *Bell Journal of Economics*, 2 (1), 3.